

Funkčno-sémantické osobitosti hypertextu

Ján Gallo, Filozofická fakulta UKF, jgallo@ukf.sk

Kľúčové slová: elektronický text, hypertext, hypertextovosť, hypertextový odkaz, internet, intertextovosť, sieťová literatúra, spojenie, text, textová lingvistika

Ключевые слова: гипертекст, гипертекстуальность, гипертекстовая ссылка, интернет, интертекстуальность, лингвистика текста, связь, сетература, текст, электронный текст

0 Úvod

V tradičných predstavách sa text poníma ako ukončená postupnosť jazykových a/alebo nejazykových znakov. Text sa taktiež doteraz spájal s nutnou vnútornou organizáciou začiatku a konca. V súčasnosti však zjavne existujú texty bez formálne vyznačených hraníc, t.j. neukončené. Ako príklad možno uviesť tzv. čety (četovanie) na internete bez viditeľných príznakov ukončenia výpovede, a taktiež romány objavujúce sa v globálnej sieti. Rôzni autori, ktorí vstupujú do siete, pokračujú v týchto románoch bez označenia konca alebo celkovo markerov (signálov) jeho ukončenia.

V súčasnosti sa do odbornej nomenklatúry pevne začlenil aj pojem *sieťová literatúra* (*сете́вая литерату́ра*). Prostredníctvom tohto pojmu sa do centra pozornosti dostáva myšlienka o internete ako prostriedku vytvorenia interaktívneho tvorivého prostredia. Podľa O. V. Barsta (2005, 3) sieťová literatúra je „*nová literatúra, ktorá sa zásadne odlišuje od tradičnej formy, mení vzťah čitateľa s autorom a pretvára ho na spoluautorov, pričom používa nové technológie, ktorých finálny produkt je umiestnený v počítačovej sieti a mnohí čitatelia ho v čase z rôznych miest môžu rovnoprávne modifikovať*“ (prekl. J. G.).

V súvislosti s tým, ďalším aktuálnym objektom lingvistickej analýzy sa stal pojem *hypertext*, ktorý rozvracia utvorenú predstavu o texte ako lineárne usporiadanom celku, ktorý disponuje formálnou koherenciou. Naopak, hypertext sa poníma ako „*nelineárny, rozvetvujúci sa text, ktorý čitateľovi umožňuje samostatne si zvoliť spôsob čítania (browsing) podľa jeho častí. Hypertext je metóda spojenia dokumentov, je to mechanizmus na nelineárnu štruktúrovanosť textu, spôsob organizácie textov*“ (Schnupp, 1992, podľa Čerňavskaja, 2009, 25; prekl. J. G.).

1 Vymedzenie a definovanie pojmu hypertext

Nehľadiac na početné práce, v ktorých autori prezentujú možné spôsoby vytvorenia klasifikácií hypertextu na základe tých-ktorých parametrov (Baranov, 2003; Goroško 2006, 2007; Dedovová, 2008; Kondrašov 2004; Kuper 2000; Levonenko, 2004; Lutovinová 2009; Potapovová 2004; Riazancevová 2010), všeobecné platná typológia hyperetextov v súčasnosti neexistuje. Jej vytvorenie je jednou z prioritných úloh teórie hypertextu. Mnohí bádatelia poukazujú na rozmazanosť, neurčitosť významu tohto termínu. Na zmenu jeho významov pôsobí, na jednej strane, neustále narastajúca úloha počítačových technológií a, na strane druhej, časté používanie tohto termínu vo filozofických a kulturologických prácach konca 20. storočia.

V odbornej literatúre sa rôznia nielen typológie hypertextov, ale aj samotné ponímanie tohto pojmu. O. V. Dedovová uvádza nasledovné spôsoby chápania hypertextu:

- 1) spôsob organizácie textu, pri ktorom *je text prepojený odkazmi* s iným textom;
- 2) *nový druh textu*, ktorý sa stavia do protikladu s obyčajným textom podľa určitých parametrov;

3) *nový spôsob, nástroj a nová technológia ponímania* textu (podrobnejšie pozri Dedovová, 2008).

O. V. Dedovová (ibid., s. 50) definuje hypertext ako „*model organizácie elektronického textu, ktorý je charakteristický špecifickou štruktúrovanosťou a rozvetveným systémom programovo podporovaných vnútrotextových a intertextových prechodov. Takýto model predpokladá možnosť čitateľovho interaktívneho pôsobenia na postupnosť rekonštrukcie kompozičných jednotiek*“ (prekl. J. G.).

R. Müller a P. Šidák konštatujú, že v staršej terminológii sa hypertext poníma ako nadväzujúci text (posttext). V novšom použití ide o text so špecifickým nelineárnym čítaním spojený s určitým informačným systémom (napr. internet). Počítačový teoretik T. H. Nelson ho v r. 1965 definuje ako „*nesekvenčné (nepostupné, nelineárne) písanie*“, t. j. text, kde neexistuje pevné autorom dané centrum, a ktorý teda dáva čitateľovi možnosť voľby, a tým ho stavia do úlohy spoluautora (porov. Müller, Šidák, 2012, 191; prekl. J.G.).

Podľa V. E. Čerňavskej (2009, 25) je hypertext „*elektronické, pomocou počítača usporiadané umelecké dielo, ... osobitný spôsob vytvorenia umeleckého diela v podobe jednotlivých blokov – „kúskov“, „plátkov“, „textonov“, medzi ktorými môžu byť umiestnené križujúce sa hypertextové odkazy*“ (prekl. J. G.).

J. Sokolová (2012, 85) definuje hypertext ako „*počítačovo spracovaný text alebo súbor textov navzájom prepojených pomocou počítačovo prispôbených odkazov a textov. Pre hypertext je charakteristická rekurzívna nelineárnosť a strata, resp. neidentifikovateľnosť autora/autorov.*“

Podľa V. P. Rudneva (1999, 69) hypertext je „*text usporiadaný takým spôsobom, že sa mení na systém, hierarchiu textov, pričom súčasne vytvára jednotnosť a mnohopočetnosť textov. Ideológii hypertextu najviac zodpovedá taký žáner, akým je slovník so svojou fragmentárnosťou, diskretnosťou, špecifickými formami a prostriedkami vyhľadávania informácií*“ (prekl. J. G.). V literárnej vede sa pod hypertextom poníma taká forma organizácie textového materiálu, pri ktorej sa jeho jednotky prezentujú nie v lineárnej postupnosti, ale ako systém zjavne určených možných prechodov a prepojení medzi nimi. Na základe týchto prepojení je možné čítať materiál nielen v dôslednej lineárnej postupnosti pri vytváraní rôznych možností textu. Hypertextovosť (vnútorné korelačné odkazy, absencia lineárnej naratívности) sa využíva na vytvorenie rôznych efektov, napríklad, jazykovej hry, rozšírenia textu, čo napomáha formovaniu rôznych dejových línií v literárnom diele. Zo známych literárnych diel, pre ktoré je charakteristická hypertextovosť, môžeme uviesť lexikónový román *Chazarský slovník (Hazarski rečnik)* srbského spisovateľa Milorada Pavića z roku 1984.

Je zaujímavé zdôrazniť, že hypertextovosť je vo veľkej miere charakteristická pre písomný, knižný prejav, ktorý na určitom stupni vstupuje do protikladu s aktívnym ústnym prejavom v systémoch synchronnej počítačovej komunikácie. „*Ak hypertextovosť internetu (a jeho hypertextový vplyv na spoločný jazyk) je spojená so komplikovaním foriem komunikácie, tak protiídúca liberálno-demokratická tendencia začína od hovorového prostredia, neoficiálneho a často aj subštandardného prejavu. V súkromnej sieťovej komunikácii sa prezentujú prakticky všetky syntaktické a lexikálne osobitosti charakteristické pre hovorový prejav. Ide predovšetkým o celkovú ústnu eliptickosť, kontamináciu, prerušenia a slovosled, ktorý zodpovedá aktuálnosti jednotlivých „vyplavených na povrch“ predstáv vo vedomí pisateľa*“ (Mečkovskaja, 2009, 500; prekl. J. G.).

2 Charakteristika, vlastnosti a kvalitatívne znaky hypertextu; jeho odlišnosti od textu

Hypertext možno charakterizovať ako štruktúrnú jednotku, ktorá zahŕňa a spája rozličné typy informácií na internete. Hypertextový dokument obyčajne tvorí súbor, súhrn strán spojených hyperodkazmi. Osobitosťou hypertextového dokumentu je to, že tento súhrn dokumentov je možné si prezerat' v určitom poradí, a pritom sa presúvať po hyperodkazoch. Hyperodkazom môže byť slovo, fráza alebo akýkoľvek grafický symbol. „Základný proces, ktorý charakterizuje hypertext, je nepochybne prúd reči, alebo v súčasnejšom ponímaní, osobitný akt diskurzu (*discourse process, disourse act*): nelineárny proces čítania a písania, osobitný typ vytvorenia a percepcie písomnej komunikácie vytvárajúci novú rétoriku intelektívneho textu a novú funkčnú štylistiku (Riazancevová, 2010, 49 – 51; prekl. J. G.).

A. A. Kalmykov a L. A. Kochanovová (2005) vyčleňujú tri základné charakteristiky hyperetextu:

1) disperznosť štruktúry. Informácie sa prezentujú v podobe malých hniezdovitých fragmentov, pričom do tejto štruktúry je možné sa dostať z akejkoľvek zložky;

2) nelineárnosť hypertextu. Čitateľ si má právo vybrať akýkoľvek spôsob čítania, pričom si vytvára svoj individuálny text;

3) rôznorodosť a multimediálnosť, pri ktorej sa používajú všetky prostriedky od písma po zvuk, a taktiež animácie.

„Hypertext je ucelený text obsahujúci významy, ktoré sa odkrývajú pri prečítaní prostredníctvom voľnej aktualizácie spojení s inými textami, a taktiež s textom sociokultúrnej reality ako celku“ (ibid., s. 186). Hypertext možno charakterizovať takými pojmami ako spájacie mechanizmy (spôsob a charakter premiestňovania sa cez hypertextové odkazy), uzlové objekty (najdôležitejšie hyperodkazy určujúce smerovanie presunu), užívateľský interface (spôsob vzájomnej interakcie človeka s uzlami a prepojeniami). Reťaz uzlov, cez ktoré prechádza čitateľ pri prezeraní komponentov hypertextu, vytvára cestu alebo trasu. Trasa presunu po rozličných internetových zdrojoch je spôsob formovania nového textu na základe hypertextových spojení. To tvorí základ členenia internetových textov na statické, ktoré sa nachádzajú v sieti Internetu v nezmenenej podobe, a dynamické vytvárajúce sa v priebehu a v dôsledku presunu od jedného textu k druhému pomocou hypertextových odkazov.

Podľa T. I. Riazancevovej (2010) a R. K. Potapovovej (2004) k základným jednotkám, ktoré vytvárajú hypertext, patria *hypotexty, systém spojení a systém navigácie*. Základ hypotextu tvorí elementárna jednotka (slovo, znak), z ktorej sa vytvára hypertext. Spojenia predstavujú systém vzájomnej koexistencie hypotextov, ich hierarchické vzťahy. Systém navigácie umožňuje orientovať sa, premiestňovať sa v zložitej hypertextovej štruktúre. „Každý z týchto komponentov predpokladá samostatnú rovinu lingvistickej analýzy: rovina nominácie a paradigmatica hypotextov (*sémantická rovina*); rovina referencie a syntagmatika hypotextov (*syntaktická rovina*); rovina predikácie a rétorika hypertextu (*pragmatická rovina*)“ (Riazancevová, 2010, 145; prekl. J. G.).

Hypertextové technológie umožňujú ľahko kombinovať rôzne typy informácií – obyčajný text, obrázok, graf, tabuľku, schému, zvuk, pohybujúci sa obraz. Technologickou vlastnosťou hypertextu je *nerovnorodosť*, ktorá je priamo spojená s počítačovou technológiou, t. j. hypertext je schopný združovať jednotky rôznych úrovní – slová, obrázky, animáciu, zvuky a i. Druhou dôležitou vlastnosťou hypertextu je *nelineárnosť*, t. j. okrem štandardnej, obyčajnej postupnosti čítania textu existujú iné možné cesty presunu po určitom súhrne textov. „Hlavnou vlastnosťou elektronického hypertextu, ktorá ho odlišuje od tradičného tlačeného textu je formálne a *sémantické vetvenie (mnoholineárnosť, rôznorodosť), neuzavretosť a neukončenosť, možná multimediálnosť, t. j. prítomnosť spolu s obyčajným*

textom vizuálnych (statických a dynamických) a zvukových obrazov“ (Kultúra ruskej reči, 2003, 134; prekl. J. G.).

Bádatelia vo všeobecnosti vyčleňujú také zásadné kvalitatívne znaky hypertextu, akými sú disperznosť štruktúry, kompozičná nestabilita, nelineárnosť, multimediálnosť, interaktívnosť, ktoré sa postupne realizujú v rozmanitých elektronických žánroch.

K základným charakteristikám hypertextu, ktoré ho odlišujú od textu O. V. Lutovinovová (2009, 16) zaraďuje *fragmentárnosť* (informácia sa predkladá v podobe hniezd, text pozostáva z fragmentov zložiek a je možné ho začať čítať od ľubovoľnej zložky), *nelineárnosť* (pohybovať sa v priestore textu je možné v smeroch, ktoré sa neobmedzujú len na jednu plochu), *nekonečnosť* (hypertext nie je možné prečítať úplne a ponímanie jeho hraníc je subjektívne), *rôznorodosť* (hypertext je nositeľom početných informácií, čo je spôsobené absenciou presne určených hraníc a centra, a tým variantnosťou porozumenia), *interaktívnosť* (recipient je nielen spotrebiteľom hotového produktu, ale sám si vyberá tú cestu, po ktorej pôjde v procese percepcie hypertextu, t.j. stáva sa aj jeho tvorcom).

A. N. Baranov (2003) formuluje odlišnosti textu od hypertextu nasledovne:

- konečnosť, završenosť tradičného textu a nekonečnosť, otvorenosť hypertextu;
- lineárnosť obyčajného textu a nelineárnosť hypertextu;
- presné autorstvo textu a absencia autorstva (v tradičnom ponímaní) pri hypertexte;
- odstránenie porovnania medzi autorom a čitateľom, pretože počas vzájomnej interakcie s webovou stránkou čitateľ formuje svoj vlastný text na základe rozličných prechodov.

3 Funkcie a typy hypertextu

V rozličných žánroch hypertext plní špecifické funkcie. Ide o funkcie a typy hypertextov, napríklad, v umeleckej literatúre a elektronických masmédiách. V ostatnom období začali vychádzať literárne diela, vytvorené na základe hypertextu. „*Niektorí súčasní spisovatelia sa venujú experimentovaniu s hypertextom. Čitateľom sa ponúkajú diela, ktoré majú niekoľko pokračovaní na základe toho, podľa akej „nite narácie“ sa treba uberať ďalej. Niekedy môžu čitatelia dokonca sami dopisovať pokračovanie hypertextových noviel a poviedok umiestnených v sieti*“ (Kultúra ruskej reči, 2003, 134; prekl. J. G.). Hypertext prispieval aj k vytvoreniu nových foriem literárnych diel s charakteristickými asociačnými a tezaurskými spojeniami. Hypertext taktiež aktivizoval taký aspekt zložitých literárnych diel, akým je intertextovosť. Pod intertextovosťou sa chápu rôzne druhy vzťahov medzi textami, ktoré je možné opisovať a skúmať z dvoch pozícií – čitateľskej a autorskej. V ostatnom čase sa termín *intertextovosť* používa na označenie vzájomnej interakcie a vzájomného vplyvu literárnych diel. Tento pojem zaviedla J. Kristevová na označenie permanentného vzájomného pôsobenia a fungovania textov v informačnom priestore: „*akýkoľvek text sa buduje ako mozaika citácií, akýkoľvek text je produkt a transformácia ľubovoľného iného textu*“ (Kristevová, 2000, 429; prekl. J. G.). Intertextovosť odhaľuje mnohorozmerné vzťahy daného textu s inými textami.

Z hľadiska typológie hypertextu sa vyčleňuje niekoľko skupín porovnania. Hypertext môže byť *hierarchický* a *sieťový*. Hierarchická štruktúra zásadne obmedzuje možnosti prechodu medzi jednotlivými komponentmi. Sieťový hypertext dovoľuje využívať rôzne typy vzťahov medzi komponentmi a neobmedzovať sa len na jeden typ. Rozlišujú sa taktiež *jednoduché* a *zložené* hypertexty. Zložené hypertexty disponujú podrobným systémom prechodov medzi komponentmi hypertextu, niet v nich poňatie o základnom texte, s ktorým sú spojené druhotné prvky. Všetko sa určuje tzv. trasou presunu po hypertextových odkazoch. Podľa spôsobu existencie sa rozlišujú *statické* a *dynamické* hypertexty. Statický hypertext sa v procese prezerania nemení. Je to charakteristické, napríklad, pre odborné a vzdelávacie

texty. Pre dynamické hypertexty je proces zmeny prirodzenou formou existencie. Také hypertexty fungujú tam, kde je nevyhnutné analyzovať a poskytovať prúd neustále sa meniacich informácií, napríklad, správy v aktuálnych zdrojoch.

4 Aplikácia hypertextu v praxi

V praxi existujú rozmanité možnosti využitia hypertextu a hypertextových prepojení. Jednou z možností je oblasť výučby na školách (vyučovanie pomocou didaktických výučbových programov s hypertextovou štruktúrou).

Hypertextové štruktúry, ktoré majú mnohé výučbové programy, umožňujú prezeranie učebnej látky v individuálnom poradí, podľa výberu študenta. Výučbový materiál pritom môže byť prezentovaný rôznym spôsobom, môže byť vo forme textu, môže mať grafickú podobu (obrázok alebo graf), môže byť vo forme simulačného modelu, matematického modelu, videonahrávky, zvukovej nahrávky alebo ich kombinácie.

Príťažlivosť samotného elektronického textu je možné zvýšiť jeho transformáciou do hypertextovej interaktívnej podoby. Transformáciou jednoduchého textu možno hovoriť o vytvorení hypertextovej učebnej pomôcky. Podľa J. Dostála „*pri hypertextových učebných pomôckach je spravidla zrejme, ktorý text je hlavný, kde má učiaci sa jedinec s jeho osvojovaním začať (je jedno, či je hypertextový obsah umiestnený na CD, alebo on-line na webe). Ostatné texty môžu byť bez akejkoľvek hierarchickej štruktúry... Spôsob štúdia predstavuje základnú odlišnosť klasického textu od hypertextu, ktorý predpokladá multisekvenčné čítanie. V hypertexte čitateľ (žiak, študent) označuje kurzorom link (najčastejšie podčiarknutý a vysvietený text), ktorý má metaobsah (hypertextovú adresu iného dokumentu), aktivuje ju a na obrazovke sa objaví obsah odkazovaného materiálu*“ (Dostál, 2009, 22; prekl. J. G.).

Ďalšou z možností je používanie hypertextových prepojení v službách programu Excel. Užitočnou funkciou programu Microsoft Office Excel je možnosť pridať hypertextové prepojenia k bunkám pracovného zošita a potom ich použiť na zobrazenie informácií. Hypertextové prepojenie je textový reťazec, zvyčajne modrej farby a podčiarknutý, ktorý je možné kliknutím aktivovať (prejsť na prepojenie). Po zobrazení zošita programu Excel vo webovej časti Excel Web Access je možné použitím hypertextového prepojenia otvoriť dokument, súbor alebo webovú stránku v novom okne, spustiť e-mailový program a vytvoriť správu, prejsť na rôzne umiestnenia v aktuálnom zošite a v konkrétnom umiestnení otvoriť ďalší zošit programu Excel v zobrazení webového prehľadávača. Použitím prispôbených vlastností webovej časti Excel Web Access je tiež možné ovládať správanie hypertextového prepojenia.

Hypertext je možné taktiež využiť pri poskytovaní knižničných alebo informačných služieb.

5 Hypertextový odkaz

Prakticky akýkoľvek text na internete predstavuje jednu alebo niekoľko navzájom prepojených strán podľa rôznych parametrov. Úlohu nití, ktoré spájajú webové stránky, plnia tzv. *hypertextové odkazy* alebo *hyperodkazy*. Existujú dva druhy hypertextových odkazov: textové a grafické, kedy sa odkazy osobitne, napríklad, farbou, typom grafiky alebo písma vyčleňujú v texte dokumentu. Hypertextový dokument môže obsahovať obrázky, videoklipy, zvukový rad a iné multimedialne prvky. Ak na odkaz nastavíme kurzor a následne klikneme, začne sa príjem po spojovacích kanáloch a predvedenie na obrazovke toho-ktorého dokumentu, ktorý je spojený s daným odkazom. V novom dokumente taktiež budú odkazy na ďalšie dokumenty. Celý tento systém odkazov umožňuje spájať sa s rozličnými internetovými

zdrojmi. Hlavne hypertextové odkazy spájajú strany do webovej stránky. Hyperodkazy sú tak povediac spájacími prvkami stránky ako osobitného druhu elektronických textov.

Hypertextové odkazy v niektorých webových zdrojoch dominujú, v iných sa prakticky nepoužívajú. Napríklad v druhoch počítačovej komunikácie dialogického charakteru sa hypertext prakticky neprezentuje. V tzv. komunikačných službách internetu (čty, blogy, fórá) sa hypertextové odkazy vyskytujú veľmi zriedkavo, pretože uvedené žánre sú v podstate založené na odovzdaní informácií v režime reálneho času. Súvisí to s tým, že hlavnou funkciou týchto textov je interaktívna funkcia. Tieto texty taktiež reflektujú osobitosti ústneho prejavu v písomnej komunikácii. Iná vec je aktívne fungovanie hypertextu na informačných webových stránkach, vo vzdelávacích a informačných zdrojoch. V elektronických masmédiách, napríklad, hypertextové odkazy hrajú veľmi dôležitú úlohu z hľadiska spôsobov predloženia informácií. Hyperodkazy dovoľujú vybrať ten-ktorý typ informácie na základe informačných potrieb používateľa. Za zmienku stojí skutočnosť, že odborné texty, bez ohľadu na ich dialogickosť a intertextovosť, prakticky nevyužívajú hypertextové formy.

Osobitnú problematiku predstavuje vytvorenie hyperodkazov jazykovými prostriedkami toho-ktorého jazyka. Typológia hypertextových odkazov sa určuje aj na základe použitých jazykových prostriedkov – nominálne konštrukcie, príslovky, slovesné konštrukcie, komunikačné jednotky, obrázky. L. J. Ščipicinová (2010, s. 64 – 65) vyčleňuje dva typy hypertextových odkazov. Prvým typom je hypertextový odkaz sémantického typu „slovo – text v plnom rozsahu“. Ako hypertextový odkaz sa obyčajne používa podstatné meno. Odkazy takého typu sú charakteristické pre vzdelávacie zdroje a sieťové masmédiá. Pri druhom type sa v úlohe hyperodkazov používajú slovesá alebo príslovky. V tomto prípade kliknutie na hypertextový odkaz vyvolá určitú činnosť – vyhľadávanie, výber riešenia, písomné vyhlásenie na niečo. Hypertextové odkazy takého druhu sú charakteristické pre reklamné texty.

Vytvorenie hypertextu sa musí podriaďovať istým požiadavkám, ktoré sú podmienené žánrovými a štylistickými charakteristikami webových zdrojov. Medzi najuniverzálnejšie požiadavky patria nasledujúce:

- hypertextové odkazy musia byť v texte osobitne vyčlenené;
- nesmú sa vyskytovať prázdne hyperodkazy, ktoré nie sú spojené s doplňujúcou informáciou;
- odkazy musia byť jednoznačné, opakovanie hyperodkazu musí viesť k rovnakým výsledkom;
- nesmie sa vyskytovať vzájomné zasekávanie sa (prvý hyperodkaz sa odvoláva na druhý, ale druhý iba na prvý);
- hypertextové prepojenia musia zodpovedať obsahu hyperodkazu, t. j. ak ako hyperodkaz funguje, napríklad, slovo *lingvistika*, tak hypertextové prepojenia musia byť spojené s týmto slovom a nie odvádzať čitateľa do úplne inej predmetnej oblasti.

Hypertextový odkaz ako štruktúrny prvok hypertextu predstavujúci fundamentálny prvok webovej stránky, plní rozličné funkcie: nominatívnu (slúži ako označenie), informačnú (v skrátenej podobe vyjadruje obsah informácie), riadiacu (určuje smer vyhľadávania informácií), expresívnu (vyčleňuje najdôležitejšie informačné bloky) a i.

R. K. Potapovová (2004, s. 336) vyčleňuje nasledujúce typy odkazov:

- *štruktúrne odkazy* spájajúce kompozičné prvky alebo ich časti;
- *referenčné odkazy* stanovujúce prechody medzi referujúcim vyjadrením a informáciou, ktorá je schopná určiť referenta (napríklad, priezvisko človeka ako zdroj odkazu);
- *sémantické odkazy* spájajúce informačné jednotky, ktoré sú združené spoločným alebo blízkym obsahom;

- dohodnuté odkazy, ktoré sa stanovujú na základe netriviálnych vzťahov medzi dvoma informačnými jednotkami.

Používanie hypertextových odkazov v elektronických masmédiách umožňuje merať čitateľský záujem, trasy výberu toho-ktorého aktuálneho zdroja, mediálne charakteristiky masmédií. Aktívne používanie hypertextových odkazov v aktuálnych zdrojoch má zároveň aj negatívne dôsledky. Napríklad, v dôsledku používania hyperodkazov sa často uvádza materiál rôznych elektronických zdrojov bez uvedenia nielen autorov, ale aj sieťového zdroja, čo spôsobuje rýchle rozšírenie vyslovene nepravdivej informácie. Jedny a tie isté informačné oznamy sa súčasne objavujú na stránkach rôznych webových zdrojov v dôsledku použitia hypertextových odkazov. Pritom podľa pozorovaní, a taktiež podľa údajov služby „Яндекс.Новости“ (www.yandex.ru), počet správ, ktoré kopírujú jedno vydanie u druhých, už niekoľko rokov predstavuje veľkú časť (približne 20%) celkového počtu informačných oznamov v elektronických masmédiách.

Žiada sa poznamenať, že neuvážené používanie hypertextových odkazov vedie k tomu, že nájst' zdroj informácie sa často ukazuje ako zložitý proces. Objavujú sa problémy s vymedzením skrytej reklamy, nepravdivej informácie a iných materiálov. Ak v printovom vydaní (novinách alebo časopise) sa reklama obyčajne v texte vyčleňuje, tak v informačných vydaniach na základe použitia hypertextových odkazov alebo priameho začlenenia do informačného textu (obzvlášť na prvých stranách internetového vydania) reklama, ktorá je upravená ako hypertext, môže byť začlenená ako hlavný informačný zdroj. Aktívne používanie hypertextových odkazov často vedie k tomu, že čitateľ sa v dôsledku presunu po hypertextových odkazoch náhle ocitne na stránkach úplne iného zdroja.

6 Záver

Hypertext predstavuje osobitný spôsob prezentovania a organizácie textu, pričom umožňuje ľahké prepojenie rozličných druhov informácií – obyčajný text, obrázok, zvuk, obraz. Takto organizované textové formy majú schopnosť prezentovať nelineárne spojenie a štruktúru myšlienok na rozdiel od lineárnej štruktúry písomného textu alebo ústneho prejavu. Osobitná forma štruktúrovania písomného textu je spojená s vyčlenením častí textu kurzívou, zmenou výšky písma, uvedením časti textu v zátvorkách, podčiarkovaním, využívaním poznámok pod čiarou, odkazov, a taktiež uvedením bibliografie (po určitých stranách alebo na konci témy) a zoznamov informačných prameňov z danej témy. Spolu s vymenovanými tradičnými spôsobmi organizácie informácií v rámci textu, hypertext ako spôsob upravovania textu sa značne rozšíril pri vytváraní počítačových výučbových programov. Rozpracovanie hypertextových systémov vo vyučovacom procese, ktoré sa začalo v roku 1980 a v súčasnosti termín hypertext sa aplikujú na rôzne objekty:

- a) ako osobitná metóda vytvorenia informačných systémov, ktorý zabezpečuje prístup k údajom so zachovaním logických prepojení medzi nimi;
- b) ako určitý systém prezentovania textových a multimediálnych informácií v podobe siete medzi sebou prepojených textových, grafických, zvukových a iných súborov;
- c) ako osobitný univerzálny interface, ktorého charakteristickou črtou je interaktívnosť a tendencia k používateľovi. V súčasnosti hypertext ako princíp interaktívneho vyučovacieho prostredia sa najviac rozšíril pri vytváraní počítačových učebných jazykových kurzov.

Hypertextový odkaz predstavuje vyčlenený objekt (text alebo obraz) webovej stránky vytvárajúci jej prepojenie s iným objektom. Hypertextový odkaz umožňuje prechod do druhého objektu vo webovom prostredí, a taktiež spojenie medzi webovými stránkami v internetovej sieti. Spôsoby realizácie hypertextových odkazov sú prakticky neobmedzené: slovo, časť textu, umiestnenie tabuľky alebo zoznamu; schéma, obrázok, fotografia alebo ich časť.

Súhrnne možno konštatovať, že textovo-lingvistické osobitosti hypertextu sa vo väčšej či menšej miere odlišujú od charakteristických osobností tradičného textu. Nelineárny hypertext mení naše vytvorené predstavy o texte ako lineárnej postupnosti, ktorá má začiatok a záväzný koniec. Práve to sa pociťuje ako problém, t. j. protiklad s existujúcimi predstavami na povrchovej formálnej úrovni. Vynára sa otázka o štruktúrnych kritériách textovosti. Pertraktovaný fenomén hypertextovosti nastroľuje ďalšiu otázku zániku autora a bezvýznamovosti autorskej intencie pri vytvorení textu. Ak by sme pokračovali v tomto tvrdení, v súčasnosti existuje automatické vytváranie elektronických listov, ktoré počítač „rozmnožuje“ s tými-ktorými modifikáciami bez jednoznačne identifikovateľného subjektu prehovoru. Je možné také výpovede považovať jednoznačne za texty? Aj táto otázka nás privádza k hlbším úvahám o problematike imanentných vlastností textu, počínajúc formálnou nadväznosťou – kohéziou, končiac významovo-obsahovým spojením textových prvkov, t. j. koherenciou.

Literatúra

- DOSTÁL, J.: *Multimediální, hypertextové a hypermediální učební pomůcky – trend soudobého vzdělávání*. In: Časopis pro technickou a informační výchovu. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, roč. 1, č. 2, 2009, s. 18 – 23. ISSN 1803-537X (print); ISSN 1803-6805 (on-line).
- KOVÁČOVÁ, Z.: *Význam jazykovéj analýzy textu pre formovanie komunikačnej kompetencie*. 1. vydanie. Nitra: UKF, 2010. 216 s. ISBN 978-80-8094-695-1.
- MÜLLER, R. – ŠIDÁK, P. (Eds.): *Slovník novější literární teorie: glosár pojmů*. 1. vydání. Praha: Academia, 2012. 699 s. ISBN 978-80-200-2048-2.
- NELSON, T. H.: *Literary Machines: The Report on, and of, Project Xanadu Concerning Word Processing, Electronic Publishing, Hypertext, Thinkertoys, tomorrow's Intellectual revolution, and Certain Other Topics Including Knowledge, Education and Freedom*. Sausalito: Mindful Press, 1981.
- SCHNUPP, P.: *Hypertext. Reihe Handbuch der Informatik – Band 10.1*. München – Wien: Oldenbourg, 1992. 232 s. ISBN 3-486-21740-2.
- SOKOLOVÁ, J.: *Tri aspekty verbálneho textu*. Nitra: UKF, 2012. 144 s. ISBN 978-80-558-0156-8.
- ŽILKOVÁ, M.: *Intertextuálne a intermediálne interpretácie*. Nitra: UKF, 2012. 214 s. ISBN 978-80-558-0109-4.
- АЗИМОВ, Э. Г.: *Информационно-коммуникационные технологии в преподавании русского языка как иностранного: Методическое пособие для преподавателей русского языка как иностранного*. Москва: «Русский язык. Курсы», 2012. 352 s. ISBN 978-5-88337-283-3.
- БАРАНОВ, А. Н.: *Введение в прикладную лингвистику*. Учебное пособие. Изд. 2-е, испр. Москва: Едиториал УРСС, 2003. 360 с. ISBN 5-354-00313-X.
- ДЕДОВА, О. В.: *Теория гипертекста и гипертекстовые практики в Рунете*. Москва: Изд-во МГУ, 2008. 284 с. ISBN 978-5-317-02499-4.
- БАРСТ, О. В.: *Структурно-семантические особенности организации гипертекстового нарратива (на материале гиперромана М. Джойса Twelve Blue)* Автореф. дис. ... канд. филол. наук. СПб, 2005. 23 с.
- ГОРОШКО, Е. И.: *Интернет-коммуникации в гендерном измерении*. In: Вестник Пермского университета. Вып. 3. «Язык – культура – цивилизация». Пермь, 2006, с. 219 – 229.

- ГОРОШКО, Е. И.: *Интернет-коммуникации: проблема жанра*. In: Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе: Межвуз. сб. научн. тр. Вып. 4. Орел: ОГИК, 2006, с. 165 – 175 .
- ГОРОШКО, Е. И.: *Теоретический анализ Интернет-жанров: к описанию проблемной области*. In: Жанры речи: Сб. научн. статей. Саратов: Изд-во ГосУНЦ «Колледж», 2007. Вып. 4.
- ГОРОШКО, Е. И.: *Гендер и блогтика Интернета (психолингвистический анализ)* In: Вопросы психолингвистики. 2007. Вып. 5. с. 52 – 63.
- РУДНЕВ, В. П.: *Словарь культуры XX века: Ключевые понятия и тексты*. 2-е изд. стереотип. Москва: Изд-во «Аграф», 1999. 384 с. ISBN 5-7784-0034-9.
- КОНДРАШОВ, П. Е.: *Компьютерный дискурс: социолингвистический аспект*: Дис. ... канд. филол. наук. Краснодар, 2004. 189 с.
- КРИСТЕВА, Ю.: *Бахтин, слово, диалог и роман*. In: Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму. Пер. с франц., сост., вступ. ст. Г.К. Косикова. Москва: ИГ Прогресс, 2000, с. 427 – 457. ISBN 5-01-004663-6.
- Культура русской речи. Энциклопедический словарь-справочник*. In: Под общим руководством Л. Ю. Иванова, А. П. Сковородникова, Е. Н. Ширяева. Москва: Наука – Флинта, 2003. 840 с. ISBN 5-89349-389-3 (Флинта); 978-5-89349-389-4 (Наука).
- КУПЕР, И. Р.: *Гипертекст как способ коммуникации*. In: Социологический журнал. Рос. акад. наук, Ин-т социологии. Москва: Гуманит. изд. Центр «Владос», 2000. № 1-2., с. 36 – 57.
- ЛЕВОНЕНКО, О. А.: *Языковая личность в электронном гипертексте (на материале экспрессивного синтаксиса ведущих электронных жанров)*: Дис. ... канд. филол. наук. Таганрог, 2004. 158 с.
- ЛУТОВИНОВА, О. В.: *Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса*: Автореф. дис. ... докт. филол. наук. Волгоград, 2009. 40 с.
- МЕЧКОВСКАЯ, Н. Б.: *История языка и история коммуникации: От клинописи до интернета*: Курс лекций по общему языкознанию. Москва: Флинта – Наука, 2009. 584 с. ISBN 978-5-89349-854-7 (Флинта), 978-5-02-033334-5 (Наука).
- ПОТАПОВА, Р. К.: *Новые информационные технологии и лингвистика*. Моск. Гос. лингвист. ун-т., 2-е изд. Москва: Эдиториал УРСС, 2004. 320 с. ISBN 5-354-00438-1.
- РЯЗАНЦЕВА, Т. И.: *Гипертекст и электронная коммуникация*. Москва: ЛКИ, 2010. 256 с. ISBN 978-5-38201006-9.
- Текст: теоретические основания и принципы анализа: учебно-научное пособие*. Под ред. проф. К. А. Роговой. Санкт-Петербург: Златоуст, 2011. 464 с. ISBN 978-5-86547-638-2.
- ЧЕРНЯВСКАЯ, В. Е.: *Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность*. Учебное пособие. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 248 с. ISBN 978-5-397-00289-9.
- ШТЫРОВА, А. Н.: *М. Ю. Лермонтов в диалоге с европейским романтизмом. «Зачем я жил...»* Научная монография. Тверь. Изд-во «Научная книга», 2011, 100 с. ISBN 978-5-904380-07-6.
- ЩИПИЦИНА, Л. Ю.: *Компьютерно-опосредованная коммуникация. Лингвистический аспект анализа*. Москва: Красанд, 2010. 296 с. ISBN 978-5-396-00221-0.

Pramene

PAVIĆ, M.: *Chazarský slovník*. Bratislava: Slovart, 2003. 250 s. ISBN 80-7145-730-2. prekl. Jarmila Samcová.

Абстракт

Статья посвящена рассмотрению проблемы функционально-семантических особенностей гипертекста. В вводной части статьи говорится о новом понятии сетературы, а также об актуальном объекте лингвистического анализа – гипертексте. В основной части автор, сравнивая различные подходы, определяет понятие гипертекста, приводит его характеристику, свойства и отличия от текста. Далее отмечаются функции гипертекста, его типы, и приводятся некоторые примеры его применения на практике. Затем, анализируя гиперссылки, автор отмечает и отрицательные возможности их использования в актуальных источниках. В заключение подводятся итоги по материалам, изложенным в статье.